

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Висвітлено основні підходи до інтерпретації концепції соціальної відповідальності бізнесу, види та зміст стандартів соціальної звітності, визначено дані, які через систему бухгалтерського обліку формують інформацію про основні складові соціально відповідального бізнесу, розглянуто роль бухгалтера в формуванні та представленні цієї інформації зацікавленим користувачам

*Прийде день, коли кожна компанія
заплатить за свою байдужість до
соціальних проблем*

*Роберт Хаас, президент та
головний керуючий фірми "Леві
Страусе енд Ко."*

Постановка проблеми. Ситуація в Україні та світі свідчить, що для подальшого еволюційного розвитку економіки як на рівні окремої держави, так і в глобальному контексті ділова практика повинна бути соціально відповідальною.

У вересні 2000 року Генеральний секретар ООН Кофі Аннан публічно закликав компанії та світових лідерів дотримуватися принципів соціальної відповідальності: "Ми зрештою маємо обрати між всесвітньою торгівлею, до якої спонукає лише прагнення швидкого одержання прибутку, і торгівлею з людським обличчям. Між тим світом, що прирікає чверть людства на злидні, і тим, що залишає кожному хоча б один шанс на розвиток у здоровому суспільстві. Між боротьбою егоїстів, в якій кожен ігнорує долю переможених, і майбутнім, в якому сильніші перебирають на себе всю відповідальність, демонструючи тим самим глобальне бачення та лідерство" [3, с. 151].

Великі компанії та суспільні об'єднання спонукають світовий бізнес до підвищення його соціальної відповідальності. Підтвердженням цього є, зокрема, заснування відомою британською консультативною компанією "Business in the Community", низки нині відомих і визнаних премій у сфері

корпоративної соціальної відповідальності, що їх присуджують за послідовне дотримання етичних принципів у бізнесі, філософії відповідального менеджменту і практики "відповідей на кризи"; заснування Комітетом з соціальної відповідальності Росії премії "Суспільне визнання" за вклад підприємців, державних та суспільних діячів в розвиток соціально відповідального бізнесу, сприяння розвитку громадянського суспільства; проведення Асоціацією Менеджерів, Міжнародною Організацією Праці та Міжнародною Організацією Роботодавців при організаційній підтримці Координаційної Ради Об'єднань Роботодавців Росії в Женеві в червні 2007 р. міжнародного семінару "Бізнес та влада: актуальні питання діалогу в контексті корпоративної соціальної відповідальності"; визнання кращою статтею журналу Harvard Business Review статті Міхаела Е. Портера та Марка Р. Крамера "Стратегія та суспільство: зв'язок між конкурентною перевагою та корпоративною соціальною відповідальністю", за яку її автори одержали премію консалтингової фірми McKinsey.

Є і соціальні програми з боку бізнесу. Наприклад, ініціатива корпорації "Ейвон" з боротьби з раком молочної залози; програма

корпорації “Філіп Моріс” з лікування дітей, постраждалих від Чорнобильської катастрофи). Але їх небагато, якщо брати до уваги кількість фінансово спроможних корпорацій та членів суспільства, які потребують соціальної підтримки. Переважна більшість світової спільноти або взагалі не веде політики соціальної відповідальності, або висуває лише формальні гасла. Така ситуація вимагає пошуку причин та шляхів її покращання.

Одним із таких шляхів, який дозволить перетворити формальні гасла на реальні дії, є повне та правдиве відображення всіх операцій, що відбуваються на підприємстві, в системі бухгалтерського обліку та формування на підставі цих даних достовірної та прозорої фінансової та соціальної звітності, врахування показників соціальної активності підприємства в його подальшій діяльності, оприлюднення цих даних в засобах масової інформації. Якість та достовірність цієї інформації не в останню чергу залежить від кваліфікації, етики та громадянської свідомості суб'єктів бухгалтерського обліку, які її надають, зокрема, головних бухгалтерів (а в західній практиці – фінансових директорів, оскільки бухгалтер одночасно є професійним менеджером на своїй ділянці роботи).

Аналіз досліджень та публікацій західних, російських та українських вчених щодо поняття соціальної відповідальності бізнесу як складової менеджменту корпорацій, її історичного розвитку та сучасних тенденцій проведений нами в одній з попередніх публікацій [9]. Тут же ми хотіли б наголосити на дослідженнях, пов'язаних з відображенням основних складових соціально відповідального бізнесу в системі бухгалтерського обліку.

Соціальні питання у вітчизняному бухгалтерському обліку висвітлюються в підручниках та навчальних посібниках в частині розрахунків з різними фондами соціального страхування, Пенсійним фондом, а також як методика відображення на рахунках витрат на обслуговуюче виробництво. Західні бухгалтерсько-науковці все більше уваги приділяють так званому “соціальному обліку” [13, с. 623].

Місце та роль бухгалтера в системі управління підприємством розглядали в своїх роботах М.А. Вахрушина [6], Ч.Т. Хорнгрен, Дж. Фостер [17].

Соціальне значення бухгалтерського обліку досліджується представниками Житомирської наукової бухгалтерської школи на чолі з д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинцем. В одній з останніх монографій проф. Ф.Ф. Бутинець одну з глав присвятив розвитку соціально-орієнтованого обліку [4]. Автором цієї статті висвітлено погляд обліковця-економіста на справедливість та її місце в суспільстві [11], соціальний капітал та його місце в системі бухгалтерського обліку [10], обґрунтовано теоретичні передумови бухгалтерського відображення соціальних процесів на підприємстві [8]. В монографії Л.В. Чижевської розглянуто значення розвитку бухгалтерської професії для стабільності світової економіки, ефективності управління та високого рівня задоволення потреб суспільства [18].

В одній з попередніх статей нами визначено поняття соціальної відповідальності бізнесу, досліджено історію його виникнення, розглянуто практику корпоративної соціальної відповідальності в Україні та країнах Заходу, визначено стимули, перешкоди та перспективи розвитку програм соціальної відповідальності бізнесу в Україні та доведено ефективність соціально відповідального бізнесу [9].

Метою даної статті є визначення даних, які через систему бухгалтерського обліку формують інформацію про основні складові соціально відповідального бізнесу, а також ролі бухгалтера в формуванні та представленні цієї інформації зацікавленим користувачам.

Викладення основного матеріалу дослідження. До сфери соціальної відповідальності бізнесу включаються питання управління діяльністю підприємства в області безпеки виробництва та охорони праці, розвитку людського та соціального капіталу, зовнішньої соціальної дійсності, в т.ч. екології, стосунків підприємства з різними групами громадськості.

При цьому існують три основних підходи до інтерпретації концепції соціально відповідального бізнесу.

1. Єдина відповідальність бізнесу – збільшення прибутків своїх власників. Ця концепція досі є найбільш поширеною, хоча і завуальованою різними соціальними програмами, задекларованими лише на папері. Окрім того, значна частина власників не враховує, що це збільшення прибутків повинно якщо не допомагати, то принаймні не перешкоджати розвитку суспільства, тобто здійснюватись в рамках наперед встановлених “правил гри”. Як зазначав лауреат Нобелівської премії Мілтон Фрідмен, справжня роль бізнесу полягає “у використанні його енергії та ресурсів в діяльності, спрямованій на збільшення прибутку за умови, що він дотримується правил гри... (та) бере участь у відкритій конкурентній боротьбі, не застосовуючи шахрайства і обману” [12].

2. Підприємства повинні здійснювати вагомий внесок в покращання якості життя суспільства. Ця інтерпретація є кардинально протилежною попередній та відображає дещо неадекватне, утопічне сприйняття її прихильниками процесів, що відбуваються в світі.

3. Соціальна відповідальність бізнесу – це лише “хороший бізнес”, який скорочує довгострокові втрати прибутку. Витрачаючи кошти на соціальні програми, підприємство скорочує свої поточні прибутки, але в довгостроковій перспективі створює сприятливе соціальне оточення і, відповідно,

забезпечує собі сталі прибутки. Подальші дослідження ми проводили з урахуванням саме цього підходу.

Але щоб заходи соціальної відповідальності бізнесу впроваджувались в життя, інформація про них повинна бути представлена зацікавленим користувачам.

В країнах Західної Європи, особливо в США, не новим є поняття соціальної звітності, корпоративного соціального звіту, суспільного та соціального аудиту.

Соціальна звітність в широкому розумінні – це звіти компанії, які включають інформацію не лише про результати економічної діяльності (але вони залишаються обов’язковими), але й соціальні та екологічні показники.

Останнім часом все більшого поширення отримують стандартизовані форми звітності, які в сукупності складають корпоративний соціальний звіт. За своїм призначенням звіт є публічним інструментом інформування акціонерів, співробітників, партнерів, клієнтів, суспільства в цілому про те, як, якими темпами компанія реалізує закладену в своїх стратегічних планах розвитку мету відносно економічної сталості, соціального добробуту та екологічної стабільності.

З метою складання цих звітів авторитетними міжнародними організаціями розроблені відповідні стандарти – принципи, правила та показники розкриття інформації про соціальну активність компанії, які носять рекомендаційний характер (табл. 1).

Таблиця 1. Стандарти соціальної звітності

Назва стандарту та рік затвердження	Характеристика стандарту
1	2
The Global Reporting Initiative (GRI) (1996 р.)	Формулює універсальний підхід до звітності щодо сталого розвитку підприємств. В ньому наведені індикатори, які відображають соціальну та екологічну політику підприємств. Широко використовується корпораціями, асоціаціями бізнесу, ООН та іншими міжнародними і недержавними організаціями, а також університетами
Стандарти Саншайн з надання корпоративних звітів для зацікавлених сторін (1996 р.)	Прийняті в США асоціацією, яка поєднує природоохоронні, релігійні організації та організації з захисту прав споживачів. Наводяться керівні принципи відносно того, яку інформацію корпорації повинні регулярно надавати в щорічному “Корпоративному звіті для зацікавлених сторін”: інформація, що надається клієнтам (про продукцію та послуги);

1	2
	інформація, призначена для співробітників (гарантія зайнятості, безпеки та охорони здоров'я, рівні можливості при наймі), інформація для місцевої спільноти (структура власності, фінансові показники, вплив на зовнішнє середовище, сума податкових виплат, кількість створених робочих місць, інвестиції та благодійна діяльність); інформація для широкої спільноти (торгівля з ворожими країнами, державні замовлення, штрафи, які стягувались з компанії)
Account Ability (AA1000) (1999 p.)	призначений для вимірювання результатів діяльності компаній з етичних позицій, підвищення прозорості та якості роботи компанії шляхом залучення пов'язаних із нею агентів. Описує процедуру та набір критеріїв, за допомогою яких може бути проведений соціальний та етичний аудит їх діяльності.
United Nations Global Compact (2000 p.)	Зведення дев'яти принципів корпоративної практики та соціальної політики корпорацій, розроблених ООН

Потреба в складанні соціальних звітів є нагальною і в Україні, але з їх адаптацією до національних умов та врахуванням негативних тенденцій зарубіжної практики.

Складючи звіти відповідно до стандартів, які одержали міжнародне поширення, компанії можуть претендувати на те, що створений документ буде підтверджений незалежним аудитором, який має відповідний сертифікат.

При цьому, як вже вище зазначалось, здійснюється суспільний аудит (систематична оцінка суспільного впливу компанії порівняно з прийнятими стандартами та очікуваннями) та соціальний аудит (в широкому сенсі – аналіз ефективності соціальних програм компанії та перевірка їх відповідності обраним стандартам, в вузькому – підтвердження соціальної звітності).

За всіма формальними ознаками – це прояв турботи власників корпорацій про суспільство, представниками якого є акціонери, працівники підприємства, його клієнти та партнери, місцева громада та суспільство в цілому через:

1) оцінку звіту та підтвердження його достовірності незалежним аудитором, що дає компанії гарантію третьої сторони в тому, що опубліковані в звіті відомості достовірні та не є рекламою;

2) використання одержаних в ході складання звіту результатів в подальшій практиці соціальної відповідальності компанії.

Практично ж це лише гарні гасла, за якими реальні справи не стоять. Щодо підтвердження звітності аудитором: останні події в світі

свідчать про те, що гарантія аудитора сьогодні нічого не варта. Про це свідчать і вислови С. Діпіази та Р. Екклза: “Критичні вислови на адресу аудиторів, які звучали й раніше, після банкрутства Enron перетворилися на лавину. Де були аудитори? От що запитували частіше за все, коли Enron через чотири тижні після оголошення про необхідність коригування звітності абсолютно несподівано звернулася за захистом від банкрутства. А потім задавали таке питання: “Як це могло трапитися з компанією, яка протягом багатьох років отримувала позитивний аудиторський висновок про достовірність фінансової звітності?” [7, с. 183].

Незважаючи на це, представники найбільших аудиторських компаній світу досі повчають Росію та Україну правилам ведення бізнесу. В 2006 році партнер компанії Ernst & Young Джон Баттл відмітив: “Російським компаніям, які планують позики на міжнародних ринках капіталу та залучення іноземних акціонерів, слід розглядати корпоративну соціальну відповідальність в якості невід’ємної складової частини ефективної практики, що сприяє розширенню можливостей позичати на міжнародних ринках, зберігаючи при цьому діючі канали фінансування” [1].

Звичайно, як позитивний сприймається заклик додержання корпоративної соціальної відповідальності (соціальної відповідальності бізнесу), але мета, для чого це потрібно, ніяк не стосується покращання життя російського (як, втім, і українського) народу. Мета єдина – одержання міжнародних позик та залучення

іноземних акціонерів. І це ще раз підтверджує формалізм західного підходу до корпоративної соціальної відповідальності.

Щодо використання одержаних в ході складання звіту результатів в подальшій практиці соціальної відповідальності компанії, то це тим більше не виконується. За інформацією голови Міжнародної організації праці В. Костриці, заборгованість українських підприємств з виплати заробітної плати станом на вересень 2007 р. сягнула 800 млн. грн. [2].

В період з 2004 до 2007 рр. в Україні на 75% скоротилась зона ринку праці, яка регулюється КЗпП. Нерегульована сфера праці характеризується високими ризиками, економічним та психологічним пресінгом працюючих [14].

Хоча формально публікуються досить високі рейтингові оцінки. Зокрема, представництвом ООН в Україні було презентовано довідник соціально відповідальних компаній, що працюють на українському ринку. І до нього потрапило 60 транснаціональних та вітчизняних корпорацій [2].

Всі ці події поставили під сумнів таку професійну якість бухгалтерів, менеджерів та аудиторів, як об'єктивність, а на тлі незадовільної соціальної політики держави проблема загострюється і не сприяє проведенню сильної соціальної політики з боку бізнесу.

Ректор Російського державного соціального університету, член-кореспондент Російської академії наук В.І. Жуков в 2005 р. на "круглому столі" на тему "Монетизація соціальних пілг в стратегії соціального захисту" в своєму виступі наголосив на причинах такого стану і відмітив, що:

– "в економіці країни фінансовий егоїзм блокує соціальну відповідальність бізнесу; прагнення до збагачення визначає хижацьке ставлення до успадкованого майна. Панування примітивного капіталізму призводить до того, що перетворюється у металобрухт та вивозиться за кордон найновітніше обладнання; знищуються ліси та спустошуються надра; за кордон вивозиться і зароблене, і вкрадене;

– в політичній діяльності управлінська культура виявилась сприйнятливою до номенклатурного досвіду КППС; відтворено маріонеточний стан меншості відносно більшості. ЗМІ одержали своїх господарів, але втрачають ознаки відповідальності, об'єктивності, чесності. Їх розвинутий професіоналізм та технічна оснащеність стали потужною зброєю досягнення оплачених цілей;

– надзвичайно складною залишається кадрова ситуація в країні. Менеджери, яким притаманні сучасні якості, затребувані підприємницькою співдружністю. Фахівці своєї справи, які знаходяться на державній службі, плавно перетікають в недержавний сектор. Не проявилась в повній мірі й роль держави як гаранта соціального захисту населення, не сформовані соціальні інститути, механізми стабілізації та регулювання соціально-економічних відносин, адекватні умовам перехідного періоду до зрілого ринку" [15, с. 145].

В Україні декларують необхідність збільшення витрат на соціальні цілі, але в той же час зазначається, що це відбудеться лише тоді, коли країна стане більш конкурентоздатною. Таким чином соціальні зобов'язання постійно відкладаються "на потім".

З одного боку, існує держава та суспільство, зацікавлене в зростанні соціальної та економічної стабільності, в збільшенні коштів та ефективності соціальних програм. З іншого боку, існує бізнес, який зацікавлений в зростанні доходів та купівельної активності населення, стабільності державної політики відносно комерційних структур, суспільному визнанні та позиціонуванні підприємств, що дотримуються стандартів корпоративної соціальної відповідальності та здійснюють соціальні інвестиції.

Щодо зв'язку з цими процесами бухгалтерського обліку влучно висловився проф. Ф.Ф. Бутинець: "Наші опоненти скажуть: при чому тут бухгалтерський облік, коли держава дала можливість нищити промисловість, сільське господарство, будівництво, науку і культуру.

Правильно! Але Ви не враховуєте головного: знищити, розікрасти майно, яке правильно відображене в обліку, який держава регулює та контролює, досить складно, навіть практично неможливо” [5, с. 11].

Адже в бухгалтерському обліку відображаються всі операції, які зафіксовані в первинних документах та мають грошове

вираження. В табл. 2 наведені основні складові соціальної відповідальності бізнесу та інформація, яку можна отримати через систему бухгалтерського обліку щодо їх виконання.

Таблиця 2. Основні складові соціальної відповідальності бізнесу та їх відображення в системі бухгалтерського обліку

Складові соціальної відповідальності	Їх характеристика	Інформація в системі бухгалтерського обліку
Соціальна політика підприємства	Наскільки соціальна політика підприємства відповідає завданням сталого розвитку та приносить вигоду всім зацікавленим сторонам	Показники соціальної звітності
Управління процесом постачання	Придбаються матеріали, товари та послуги у місцевих постачальників чи ні	Аналітичні відомості по рахунку розрахунків з постачальниками та іншими кредиторами
Управління процесом виробництва	Чи дотримуються норми безпеки та екологічні норми в виробничих процесах, чи забезпечується якість товару та його безпека для споживача	Статті калькуляції готової продукції та їх відповідність державним стандартам якості
Управління збутом	Наскільки безпечні технології збуту (зокрема, чи є інформація про товар в рекламі та на його упаковці правдивою), чи приносять вносини між покупцем та продавцем користь кінцевому споживачу (співвідношення якості та ціни товару)	Статті калькуляції готової продукції та їх відповідність державним стандартам якості
Розвиток людського капіталу та трудові відносини	Умови працевлаштування співробітників, охорона та гігієна праці, навчання співробітників, врахуванні соціальних, в т.ч. екологічних проблем	Сума коштів, витрачених на дотримання умов колективного договору, забезпечення соціального пакету
Проектно-конструкторські роботи	Обсяг вкладень, створення проектно-конструкторських бюро в місцях освоєння нових ринків	Сума коштів, витрачених на освоєння нових виробництв
Відносини з владою та місцевим населенням	Інвестиції в розвиток громади, де компанія фізично розташована або реалізує свою продукцію/послуги; кількість працевлаштованого населення	Сума коштів, витрачених на надання благодійної допомоги, організацію в місті чи області заходів суспільного значення тощо
Заходи з охорони навколишнього середовища	Чи має підприємство власну природоохоронну політику, чи проводиться екологічна експертиза нових проектів та товарів, чи звітується компанія перед громадськістю про свій вплив на навколишнє середовище	Сума коштів, витрачених на охорону навколишнього середовища та зменшення негативного впливу на нього, показники соціальної звітності

Соціальна відповідальність суттєво відрізняється від, зокрема, юридичної. Юридична відповідальність передбачає дотримання конкретних законів та норм державного регулювання, які визначають дії підприємства. Соціальна ж відповідальність передбачає досить значну ступінь добровільності, що вказує на залежність цих процесів від суб'єкта управління.

В сучасній діловій практиці головний бухгалтер виконує роль не лише рахівника, фіксатора минулих подій, постачальника інформації, але й менеджера відповідного рівня. Бухгалтер повинен знати свій бізнес та будувати облік відповідно до його специфіки. Кваліфікований бухгалтер повинен бути взмозі відповісти на питання керівника щодо джерел отримання прибутку та витрат, які для цього понесені, дати поради щодо наступних напрямів роботи.

Сучасний бухгалтер повинен не лише правильно розрахувати прибуток до оподаткування. Розумні керівники дають бухгалтерам все більше можливостей та самостійності в прогнозуванні та плануванні роботи підприємства, використовують їх кваліфікацію, знання та досвід, і вже на підставі їх рекомендацій та власного бачення подальшого розвитку свого бізнесу приймають ті чи інші рішення, в тому числі щодо проведення заходів, які підвищують соціальну відповідальність бізнесу.

В іншому випадку керівники можуть недооцінити фінансовий стан свого підприємства. Як приклад, висловлювання В. Колдовської, директора аудиторської фірми "Фішголд", голови Сумського відділення Федерації професійних бухгалтерів та аудиторів: "Керівник, який би він не був грамотний, не в змозі оцінити кваліфікацію бухгалтера. Він покладається на контролюючі органи, наприклад податкову інспекцію. Але вона перевіряє лише податковий облік, який не дає уявлення про те, як працює бізнес на кінцевий результат. Керівник вважає, що якщо у перевіряючих немає зауважень, це хороший бухгалтер. Але не знає, де його гроші. Інколи стикаєшся з такою ситуацією: претензій до бухгалтера у податкових органів жодних немає, тому що там переплата за всіма податками. А підприємство не может елементарно виплатити працівникам зарплату!" [16].

Бухгалтер був та залишається тією ланкою на підприємстві, яка може оцінити його реальний економічний стан, своєчасно встановити несприятливі тенденції. Після 1991 р. планово-економічні служби більшості підприємств перестали існувати або істотно скоротились. В результаті цього на бухгалтера перейшли обов'язки з аналізу стану підприємства та планування його розвитку. І навіть в тих випадках, коли такі служби збереглись, їх робота все одно неможлива без кваліфікованої роботи бухгалтерів, оскільки саме дані бухгалтерського обліку є інформаційною базою для проведення економічного аналізу та планування.

Ч.Т. Хорнгрен та Дж. Фостер відмічають, що головний бухгалтер виконує дві функції: 1) надає вищому апарату управління повні фінансові звіти за підрозділами; 2) надає допомогу менеджерам в плануванні та здійсненні контрольних операцій. Бухгалтера, в функціональні обов'язки якого входить й управління організацією, прийнято називати бухгалтер-аналітик, або бухгалтер-менеджер [17, с. 14].

Висновки та перспективи подальших досліджень. В ході проведення дослідження ми прийшли до наступних висновків:

1. Дотримання бізнес-спільнотою концепції соціальної відповідальності не суперечить, а сприяє одержанню прибутку, тільки не в короткостроковій, а в довгостроковій перспективі, що повністю відповідає бухгалтерському принципу безперервності діяльності.

2. Зазначений вище ефект може бути досягнутий лише за умови, що відповідна інформація є доступною зацікавленим користувачам, всім членам суспільства. Одним з кроків до цього є запровадження в Україні практики складання соціальних звітів, адаптованих до національних умов.

3. Несприятлива ситуація для розвитку соціальної відповідальності бізнесу зумовлена, зокрема, й слабкою державною соціальною політикою, нерозвинутою економікою, що висуває на перший план питання виживання, а не розвитку. Нерідко це виживання здійснюється за рахунок порушення технологічного процесу та заходів з охорони праці, заміни складових продукції на більш дешеві, але менш якісні, порушення норм Кодексу законів про працю та інших нормативних документів, що регулюють порядок використання та оплати праці. В цих умовах першочерговим завданням є надання суспільству правдивої та об'єктивної інформації про діяльність підприємства, яка може бути сформована лише в системі бухгалтерського обліку.

4. Соціальна відповідальність, на відміну від юридичної, передбачає досить значний вплив суб'єктивного фактору. Оскільки інформація

формується в системі бухгалтерського обліку, її зміст багато в чому залежить від бухгалтера. Все це доводить думку про те, що бухгалтер є активним провідником політики соціально відповідального бізнесу і від його кваліфікації та суспільної позиції багато в чому залежить її успішність.

Список використаної літератури:

1. *Баттл Д.* Корпоративная репутация и устойчивость бизнеса // <http://www.astera.ru/news/?id=37831>.
 2. *Березин О.* Маразм крепчал... // Агентство Социальных Новостей. – 2007. – 25 сентября. – http://www.acn.org.ua/2007/09/25/marazm_krepchal.html.
 3. *Буко С.* Корпоративна соціальна відповідальність як принцип ціннісно зорієнтованого менеджменту. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – № 2. – С. 149-158.
 4. *Бутинець Ф.Ф.* Альфа і омега бухгалтерського обліку або моя болісна несповідь / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2007. – 328 с.
 5. *Бутинець Ф.Ф., Малюга Н.М., Петренко Н.І.* Аудит: стан і тенденції розвитку в Україні та світі: Монографія / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ЖДТУ, 2004. – 564 с. – с. 11.
 6. *Вахрушина М.А.* Бухгалтерский управленческий учет: Учеб. пособие / ВЗФЭИ. – М.: ЗАО “Финстатинформ”, 1999. – 359 с.
 7. *Дитица С. (младший), Экклз Р.* Будущее корпоративной отчетности. Как вернуть доверие общества. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 212 с.
 8. *Жиглей І.В.* Бухгалтерське відображення соціальних процесів на підприємстві: теоретичні передумови // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 1 (7). / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир, ЖДТУ, 2007. – С. 51-57.
 9. *Жиглей І.В.* Соціальна відповідальність бізнесу як передумова становлення соціально-орієнтованої економіки в Україні // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2007. – № 3(41). – С. 172-179.
 10. *Жиглей І.В.* Соціальний капітал та його місце в системі бухгалтерського обліку // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2007. – № 2 (40). – С. 53-62.
 11. *Жиглей І.В.* Справедливість та її місце у суспільстві: погляд обліковця-економіста // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2006. – № 4 (38). – С. 77-87.
 12. *Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф.* Основы менеджмента. / Перевод с английского. Под ред. д.э.н. Л.И. Евенко. – Москва: Издательство “Дело”, 1997. – <http://www.tourlib.columb.net.ua/Lib/meskon.htm>.
 13. *Мэтьюс П.Р., Перера М.Х.Б.* Теория бухгалтерского учета: Учебник / Пер. с англ. под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 663 с.
 14. Положение человека труда и социальное движение в Украине // Агентство Социальных Новостей. – 7 ноября. – 2007. // http://www.acn.org.ua/2007/11/07/polozenie_cheloveka_truda_i_socialnoe_dvizhenie_v_ukraine.html.
 15. *Рыбаков А.А.* Монетизация социальных льгот в стратегии социальной защиты (по материалам “круглого стола”) // Ученые записки. – 2005. – № 1. – С. 145-147.
 16. *Сурков В.* Цена бухгалтера // <http://dancor.sumy.ua/articles/1372.htm>.
 17. *Хорнгрен Ч.Т., Фостер Дж.* Бухгалтерский учет: управленческий аспект / Пер. с англ., под ред. Я.В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 416 с.
 18. *Чижевська Л.В.* Бухгалтерський облік як професійна діяльність: теорія, організація, прогноз розвитку: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 528 с.
- ЖИГЛЕЙ Ірина Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету
- Наукові інтереси:
– бухгалтерський облік: соціальний аспект